వెలి

తిరుమలాచార్యులు గుంటూరు హైస్కూలు వదలి కలకత్తా - బ్రహ్మసమాజ - కాలేజీలో ప్రవేశించెను. వెంటనే తిరుమలరాయ్ అని పేరు మార్చివేసెను.

కలకత్తాలో తిరుమలరాయ్ పొట్టిపేరు రాయ్. ఇంటికడ ఆచార్లు.

వాదములందు అతఁడు ఇష్టసాహసుఁడు. సహాధ్యాయుల సమ్మేళనములందు రాయి ఆస్తికులతోపాటు నాస్తికులఁ గూడ ఖండించెను. అతఁడు క్రీస్తుమతమును ఏకి బ్రాహ్మమతమును సాకలేదు. మత మనునది అతనిపాలిట మూఢవిశ్వాసం. దానిగుఱించి యెంత వాదించినను వాగ్వ్యయము కాదు. అతఁడు సంశయవాదియో యదృచ్ఛావాదియో నిరీశ్వరవాదియో, ఇంతవఱకు ఎవరికిని తెలియలేదు.

అతఁ డపుడపుడు సాంఘిక ధర్మముల గుఱించి తనజట్టునకు చెప్పుచు వచ్చెను. 'వివాహవిధి మనుష్యుడు విధించుకొనిన క్రూరనరకము. ప్రేమ చలము; అది ఏకమాత్రనిష్ఠము కాదు' అని.

అతని వాదముల కబ్బురపడి చాలమంది అనుయాయులై అతనిని తమకు నాయకునిగా అంగీకరించిరి. కొందఱు అతఁడిరువదవ శతాబ్దికి మూలపురుషుఁడును, మతకర్తయును కాఁగలఁడని తమ దూరదృష్టితో చూచిరి.

అతఁడు వాదములలో శరప్రయోగము చేసెనా లక్ష్యమును ఛేధించి తీఱును. అతఁడు కొండవలె తలయెత్తుకొని తిరిగెను. రాజువలె ఆత్మగౌరవము రక్షించుకొనెను. దేశ నాయకునివలె పలుమందిని తన చెప్పుచేఁతలలో ఆకట్టెను. అన్నిఁటికంటె తనకు ప్రకృతమైన చదువులో మొదటివాఁడుగా నిలుచుండెను.

సెలవులలో రాయి స్వగ్రామమునకువచ్చి ఆచార్లుగా మాఱెను. వారిగ్రామ మంత పల్లియయుఁగాదు; బస్తీయుఁగాదు, హోటలు లేదు కాని కాఫీహోటలు కలదు. స్కూలు ఫైనలు తప్పినవారు దానికింది క్లాసులు తప్పినవారితోపాటు పలువురు; బ్రాంది షాపుతోపాటు సోడాషాపు. రోడ్డు ఊరినడుమ లేదు కాని ఊరంటుకొని పోవును. కోర్టు లేదు కాని పంచాయతీకోర్టు. తగవులతో పాటు సబ్బందు తీర్పులు. దినుసుల వెల యిబ్బడి. అలికిజనం మిక్కటం. క్రొత్తగా వెలసి పాడుపడిన వడ్లమరల రేకుపాకలు. దాపున కాలువ.

ఇట్టి ఈ గ్రామమునకు ఆచార్లు టెన్నిసుకోర్టుతో ఒక క్రొత్తశోభ కలిగించెను. చుట్టుపక్కల యిండ్లఆఁడువారు ఆడువారిని పనిపాటలుకూడ మానుకొని చూచుచుండిరి. వారిలో ముఖ్యముగా ఆ బంగాళాబాబును.

ఆచార్లతల్లి మూఁడుకాళ్ల ముసలి. ఆమె తనకొడుకు ఇంచుమించుగా ఇండియా నేలు ననుకొనును. అతని కెదురాడదు. సలహా చెప్పుటకుఁగూడ జంకును. అన్నమునకు తొందరపెట్టదు. ఒకనాఁ డతఁడు టెన్నిసు సన్నాహముమీఁద నుండగా ఆ తొందరలో తన అధికారము బయటఁబడ దనుకొని - నాయనా, నీ పెండ్లి కనులారఁజూచుకొని మరి మరణింపవలెనని నాకోరిక అనెను.

'అమ్మా'! నా పొట్ట పోసికొనుట నేను నేర్చికొన్నదే ఇంకొక పొట్టనుగూడ నేల తెచ్చికొనవలయును?'

'ఏమినాయనా, రంగనాధుని అనుగ్రహంవల్ల గ్రాసవాసోదైన్యము లేదు. నీవు ఉద్యోగం చేయఁదలఁచినచో గౌనేరు కావా? నా కన్నులున్నందులకు ఏమిఫలము?'

'అమ్మా, గవర్నరే? పొరపాటు పొరపాటు. ఈకాలమున రెవిన్యూ ఇన్‌స్పెక్టరుకూడ కాలేను. దేవుని డబ్బు తినుటకా యిఁక? ఆఁడుది కూర్చుండి తినలేదూ? పరీక్షలు నెలలో తేలును. వెంటనే కోడలిని నీకు చూపింతును.'

'మానాయన మానాయన! కానీ తొందరగా కానీ!'

2

టెన్నిసు

టెన్నిసు ఆడువారందఱు ఆచార్లకింద తయారయి ఆచార్యుని మించినవారే.

నాఁడు బంతి అందించు బాలసేవకులు రాలేదు. ఆట తమకమున ఎవరిబంతి వారే తెచ్చికొనుచుండిరి.

ఆ బంతులలో ఒకబంతియందు ఆచార్లకు కడుఁ బ్రీతి. అది మాయామృగమువలె చెంగు చెంగున దుమికి పక్క గుడిసెకడఁబడెను. మెఱపువలె మెఱసి ఒకామె దానిఁదీసి లోని కేఁగెను.

ఆచార్లు రెండడుగులు పైచి తల యెత్తిచూచి వెనుదిరిగెను. మఱియొకబంతితో ఆటసాగెను.

అటుతరువాత ఆచార్లే ప్రతియాటయు ఓడెను. తన మీఁదఁ బడకుండ కొన్ని బంతులను చేతితోఁ గొట్టి తప్పించుకొనెను. మీఁదఁ బడిన కొన్ని బంతులనెఱుఁగనే యెఱుఁగఁడు.

సూర్యుఁడను బంతి విధిచే నేలకుఁ గొట్టఁబడెను. అది అస్తాద్రిగుహాగృహము దూరెను.

వల, బంతులు, బాటులు జాగ్రత్తపెట్టించుటకు ఆచార్లు క్రీడాక్షేత్రమున నుండెను. మిగిలినవా రందఱు విసిరి కొట్టిన బంతులవలె పాఱిపోయిరి.

ఆచార్లు గుడిసెవైపునకు అడుగులు వైచుచుండెను. మెఱుఁగుఁ దీఁగవంటి యొక జవ్వని తొంగితొంగి చూచి లోపలికి లోపలి కొక్కొక అడుగే వేయుచుండెను. ఆచార్లు గుమ్మం చుట్టు పక్కల చూచెను. ఎవరును లేరు. చేతులు ద్వారమునకు ఆనించి మోము లోపలఁబెట్టి చూచెను. ఎవరును లేరు. లోపలికి వెళ్లెను. మగ్గము దారపుఁగండెలు తక్క నెవరును లేరు. గదిగుమ్మములో తలపెట్టి చూచెను. ఎవరును లేరు. లోనికివెళ్లెను. మూల ఒక జీవిత్ప్రతిమ నిలువఁబడియుండెను. అతఁడు 'నాబంతి యేది?' అని అడిగెను.

ఆ జీవత్ప్రతిమ 'నా కేమి తెలియును?' అని పైఁట సవరించుకొనెను. సవరణయొక్క ఉద్దేశం నెఱవేఱెను.

ఆచార్లు నా బంతి నా కిమ్మనెను. బంతి మరికొంచె మెక్కువగా లోనికిఁ జనెను.

ఆచార్లు కొంచెము సేపదేపనిగా చూచెను. సమీపించి పైఁటలోని బంతిని మృదువు మృదువుగా లాగికొన యత్నించెను. పైట క్రమ్మఱఁ గ్రమ్మఱ సవరించుకొనుటచే బంతి క్రిందఁ బడినట్లు కానిపించియు లోనికే పోయెను. అతఁడు నేర్పుగా తీయఁజూచెను. ఈ లోపుగా అది ఆకాశమున కెగిరి అటకమీఁద అటికలో కూర్చుండెను. దానితో ఒక కొత్తబంతియాట మొదలాయెను.

దాని పేరు రంగి. రంగిని రంగమ్మ యనియో రంగనాయిక యనియో వ్యవహరించుచో దానికి కొత్త లావణ్యము రాదు. పేరులో ఏమున్నదని అందురు కాని రంగికి బదులు రంగనాయికయన్నచో పదమునకు ఉన్న లావణ్యముండదు. కవి నిరంకుశుఁడై తన్నెక్కడ దుర్వినియోగం చేసిపోవునో యని ఒకానొకపుడు పదములు కూడ భయపడుట కలదు.

లోకులు దానిని రంగి యందురుగాక! ఇచట రంగనాయిక. అసలు దానిపేరదియే నేమో! నామకరణం సుబ్బమ్మ. వాడుకలో సుబ్బి.

ఆచార్లు 'నీ పేరేమి?' అని అడిగెను. రంగనాయిక 'నా పేరు రంగి – నాపేరు– రంగి' అనఁబోవుచుండఁగా అతఁడు – 'కాదు, నేనొకపేరు పెట్టుదును, 'కందుకావతి' అని, 'కందుకావతీ!' అని పిలిచెను. 'ఏమి?' అని ప్రత్యుత్తరము వచ్చెను. ఇరువురును నవ్వుకొనిరి.

'నీకొక పేరు నేనును పెట్టెద'నని కందుకావతి అనెను. ఆచార్లు 'ఏమిపే' రని అడిగెను. కందుకావతి - 'రంగనాథుఁడు' అనెను. ఆచార్లు 'నీవీ పేరు పెట్టినందులకు బదులు నేను ముద్దు పెట్టెద' ననెను.

కందుకావతి వెనుక వెనుక కొదిగి తల్పమున కానుకొనఁగా ఆచార్లు ముందు ముందులకుఁ జని కవ్వించి ముద్దాడెను.

వాకిట దగ్గు.

విని రంగనాథుఁడు త్రుల్లిపడెను. కందుకావతి లోలోన నవ్వుకొనుచుండఁగా రంగనాథుఁడు వెలుపలికి వెళ్లెను. జబ్బుతో తీసికొనుచున్న నరసింహులు - 'ఏమి బాబూ, మాయిల్లు పుణ్యక్షేత్రం చేసితిరి!' అనఁగా ఆచార్లు - 'నా బంతి మీ యింటఁబడినది, అందులకు వచ్చితిని' అనెను.

'దొరికినదా? ఏదీ?'

'లేదు. అటకమీఁద పడినదఁట.'

'ఓసీ బాబుగారికి తీసియిమ్ము'

'ఇపుడు పనిమీఁద ఉన్నాను; రేపు తీసి యిచ్చెదను.'

3

మఱునాఁడు బంతికొఱకు ఆచార్లు కందుకావతి యింట నుండెను.

'పెండ్లి యాడనని ప్రతిజ్ఞ చేయుము.'

'అంకు సాగుచో పెండ్లి యేల?'

'జాగ్రత్త జాగ్రత్త! అంకా? నా మాట బొంకని తోఁచుచో నిన్నటి ముద్దులతోనే ఆఖరు. ఐనను నీవు నాకు పతివి - పరిత్యక్త పతివి. మరల వినుము. నాఁటికి నా తలిదండ్రులు చచ్చి నెల. నరసింహులునా మేనత్తకొడుకు. త్రాగుబోతు. నేనొక నాఁడు నిద్రపోవుచుంటిని. కలలోవలె కొంతయేమో వినఁబడెను. లేచి చూచితిని. పక్కన పురోహితుఁడు. నా మీఁద పసుపుబట్ట. మెడలో తాళి. తాళి తెంపి పురోహితుని కాళ్లకు కట్టితిని. నన్ను పట్టుకొని పలువురు మరల కట్టిరి. తెంపివోసి మన్యములలోనికి పాఱిపోతిని. పాడునరసింహులు వెదుకుచు వచ్చెను. వచ్చిననాఁడే జ్వరమునకు బలియాయెను. నేటికిని అదియే జ్వరము. పాపఫలము వెంటనే కానిపించెను. వాఁడిపుడు నా పోషణలో ఉన్నాఁడు, వింటివా? దానజేసియే నాకు వాని భీతిలేదు. పైగా నేనన్న వానికి భీతి. నిన్న నీవు తొఁట్రిలి వాకిటికి పరువెత్తితివి. నీకు వెనుక గూడ కన్నులు కలుగుచో అపుడు నా నవ్వు చూచియుందువు. వింటివా? పోనీ నరసింహులనే అడిగిచూడుము. లేక నేనే నీముందడిగెదను.'

ఆచార్లు ఆలోచించి ఆలోచించి పలుమాఱులు సమాధానం చెప్పవచ్చియు ఆఁగిపోయెను.

కందుకావతి – 'తొందరలేదు. ఆలోచించుకొనుము' అనెను.

'నా కొంప తప్పుటకు ఎవరా యాలోచన?' అని వాకిలి పలికెను.

ఆచార్లు లేచెను కందుకావతి నవ్వెను. నవ్వి చేయిపట్టుకొని కూర్చుండఁబెట్టెను. నరసింహులు లోనికి వచ్చి – 'తమరా బాబయ్యా! ఎఱుఁగక అంటిని. అయ్యా! తమబంతి యింకను దొరకలేదా? అవును దొరకదు; అవును దొరక' దనెను.

కందుకావతి నరసింహులకేసి ఒకచూపు చూచెను. జ్వరమునకుఁగూడ నతఁ డంత కంపింపలేదు.

ఆచార్లు అటక యెక్కి బంతి తీసి కిందఁబడవైచెను. కందుకావతి చేకొనెను. ఆచార్లు దిగిరాఁగనే బంతిచూపి కందుకావతి మరల దాని నటకమీఁద వైచెను.

ఆచార్లు చేగడియారమున నాలుగుగంటలు చూచి టెన్నిసురంగమున సహచరుల కెదురు చూచెను.

నాఁడుకూడ ప్రతియాటయు తానే ఓడెను. ఆచార్యులనాచార్యులాయెనని సహచరులు గేలిచేసిరి. నవ్వుచు అతఁడింటికేఁగెను. క్రమక్రమముగా అంధకార మావరించెను.

నడికిరేయి అనుకోకుండ కందుకావతికి కన్నులపండువాయెను. కందుకావతి ఆచార్లను కూర్చుండఁబెట్టెను.

'ఆలోచన అంతమాయెనా?'

'ఆహా!'

'నీపేరు.'

'రంగనాథుఁడు.'

'నిక్కమే?'

'ముమ్మాటికి.'

కందుకావతి మగ్గమునుండి మూఁడుతంతువులు తెచ్చి పసుపురాచి అతని మెడలో వైచెను. రంగనాథుఁడు పసుపు కొమ్మొకటి వెదకితెచ్చి దారమునకుఁ గట్టి కందుకావతి మెడలోఁ గట్టెను. కట్టినతరువాత 'లోఁగడ నామాటయు ఇప్పటి ఈ చేఁతయు సరిగా లే' వనుకొనెను. కందుకావతి తలుపులు మూసెను.

4

తిరునాంచారమ్మ పను లన్నియు తీర్చుకొని తీరికగా కూర్చుండెను. ఆమె వీధిలోనికి వెళ్లనున్న కుమారునితో 'నాయనా! పెండ్లిమాట యేమి?' అనెను.

'ఉండవమ్మా! ఇఁక నెలలో పరీక్షలు తేలును. తేలిన వెనువెంటనే నీ కాలిముందు కోడలు.'

'కాదు నాయనా! నేను మంచిసంబంధము విచారించితిని. వారు నిరుపేదలు. పిల్లను చిదిమి దీపం పెట్టవచ్చును. చదువుల సరస్వతి. నేనిఁక పనిపాటలకు పనికిరాను. మగఁడు లేని ఆ పిల్ల అక్కయు, తల్లియు నాచేతి కక్కఱకు వత్తురు.

'ఏమీ? ఆ పిల్లఅక్కా? ఆహా! నే నెఱుఁగుదును. ఆలోచింపుము.'

'వేయేండ్లు వర్ధిల్లు నాయనా వేయేండ్లు వర్ధిల్లు! బెండకాయ ముదిరినా బ్రహ్మచారి ముదిరినా పనికిరాదు.'

ఆచార్లు లోలోపల 'అక్కా? అక్కా?' అనుకొనుచు అతిపనిమీఁద వెళ్లిపోయెను. తిరునాంచారమ్మ తొండరడిప్పొడి యాళ్వారుపాట పాడుకొనుచు గుమ్మములో కూరుచుండెను. పొరుగింటి కోయిలకుంట పున్నయ్య తిరునాంచారమ్మతో కాలక్షేపమునకు వచ్చెను.

'ఏమి నాయనా! భోజనము లయినవా?'

'అయినవి కాని ఏమిపాట' అది?

'తొండరడిప్పొడియాళ్వారుపాట.'

'అబ్బ! మధ్య వైష్ణవమునకు నామములు పెద్ద! విప్రనారాయణచరిత్ర మనరాదూ?'

'పోనీ! ఔను నాయనా!'

'తగినదే పాట!'

'ఏమి నాయనా?'

'తగినదే అంటినిగా తగినదే.'

'అనఁగా?'

'మనవాఁడూ.... మనవాఁడు - ఇపుడు విప్రనారాయణుఁడే. పోనీ! మీ అఱవమాటలో ఏదీ? ఆపొడి! ముక్కుపొడి! తొండరడిప్పొడి!'

'అదియేమి నాయనా? మావాఁడు పరీక్ష తేలఁగనే పెండ్లాడును. పిల్ల తెలియునా?'

'అంకు సాగుచో పెండ్లి ఎందులకవ్వా?'

'మానాయన అనినచో గిట్టనివాళ్లు అట్లు చెప్పుదురు.'

'అతనికి పెండ్లి, శోభనము ఒకపర్యాయమే అయిపోయినవి.'

'కాలేదు నాయనా, గిట్టనివా ళ్లెవరు చెప్పిరినీకు?'

'అవ్వా, ఈ కాలపువారి పెండ్లిం డ్లిఁక ఈవిధముగానే జరుగును. కులగోత్రములతో పనిలేదు. బాజబజంత్రీలు వలదు. మంగళసూత్రముల మాట లేదు. కోర్టులలో పేరులు రిజస్టరు అగును. తీఱిపోవును.'

'కాదు నాయనా, ఏలోకపుమాట లివి? మా నాయనకు ముహూర్తము కూడ పెట్టించితిని. అద్వైతులకుఁగూడ విందు లేర్పాటు చేసితిని. నీవురావలయుఁ జుమీ! గిట్టనిమాట లెందుకు?'

'గిట్టనిమాట లేమిటమ్మా! నేను నా కనులతో చూడఁగా!'

'నీ కనులకేదో జబ్బు! రెండురోజులు చనుబాలు పోయించుకో! మానాయన అటువంటివాఁడు కాఁడు. కాఁడంటే కాదు. నమ్ము.'

ఇటులు వారు మాటలాడుకొనుచుండఁగా ప్రతివాది భయంకరం రంగాచార్యులు ఉబుసుపోక అవ్వతో నవ్వ వచ్చెను.

పున్నయ్య – 'అవ్వా! నామాట నమ్మనిచో మీ రంగణ్ణి అడుగుము!' అనెను.

రంగ – 'ఏమది?'

తిరు – 'ఏమిలేదు ఏమిలేదు ఎందుకు వేళాకోళము?'

పున్న – 'మన తిరుమలయ్య ముచ్చట.'

రంగ – 'అవ్వా! ధన్యురాలవు! అఱపైస ఖర్చు లేక ఆఁబెయ్యయంత కోడలు. మీరిక బట్టలు కొన నక్కఱ లేదు. శుద్ధ స్వదేశీ –స్వగ్రామ–స్వచేతి–ముతకగుడ్డలు.'

తిరు – 'ఏమిటి బాబూ! మీ వంటివి గిట్టనిమాటలు; మీ రెన్నియేని అనుఁడు. మావాఁ డటువంటివాఁడు మాత్రము కాఁడు' అని లోనికిఁబోయి తలుపులు మూసికొనెను.

'అగుచో మీవాఁడిపుడెచట' అని బయటనుండి వినఁబడెను.

'ఏమో! ఏపనిమీఁద బయటికి వెళ్లినాఁడో! గిట్టని మాటలు నాకేల?' అనుకొనుచు ఆమె పాశరములు పాడఁ దొడఁగెను.

5

ఇంటర్మీడియేట్ పరీక్షలలో జయము నొందినవారి పేరులు ప్రకటింపబడెను. తిరుమలరాయ్ పేరు మునిమొదట.

ఆచార్లు టెన్నిసు సహచరులకును, ఇతరులకును ఫలాహారము లొసఁగెను. అందఱును చదువులో అప్రతిముఁడ వని అతనిని కీర్తించిరి. టెన్నిసు సహచరులు 'కందుక ప్రియ' 'టెన్నిసు రంగనాథ' అనుబిరుదులిచ్చిరి.

నాఁడు అతనితల్లి పులిహోర, వడలు, ఇడ్లు లోనగు పిండివంటకములును, తంగళి కరియామధు లోనగు పచ్చళ్లును చేసెను. తిరువారాధన చేయించెను.

సాయంకాలమున చాటుగా వచ్చి నరసింహులు పదిరూకలు బహుమతి గొనిపోయెను.

నాఁడు క్రీడాక్షేత్ర మంతయు విజయవీర నాదములచే మాఱు మ్రోఁగెను. జయమందు పట్టుదల యెవరికిని లేదు. ఎవరియిష్టము చొప్పున వారాడిరి. ఒకఁ డాకాశమునకు, ఒకఁడు నేలకు, ఒకఁడు దిగంతములకు బంతిని కొట్టెను. ఆచార్లు తనకు చిక్కిన బంతుల నన్నింటిని నేర్పుతో కందుకావతి యింటి లోనికే కొట్టెను. అందఱును – 'దీనిభావమేమి తిరుమలేశ?' అని పాడిరి. పాడిన ప్రతివానిమీఁదను 'దీనిభావమిది' అని బంతిచే ఆచార్లు సమాధానము చెప్పించెను. చీకటిపడెను.

ఆచార్లు తనయింట బంతులు వైచుట కెంత యుల్లాసము చెందెనో కందుకావతి అంత చింత జెందెను. 'ప్రేమ ఔచితి నెఱుఁగదా? లేక పాత్రనుబట్టి ఔచిత్యమా? ఔను. పెండ్లియాడిన దానితో ఎవఁడేని యిట్టి సరసము చేయునా? చేసినను దాని యందము వేఱు' అనుకొని ముకుళించెను.

నరసింహులు పదిరూపాయలతో కుబేరుఁడై కల్లంగడికి పోయెను. తాగెను, తాగించెను, తినెను, తినిపించెను.

బ్రాంది షాపునకు వెళ్లెను. తాగెను, తాగినంత పోయించెను ఒకసీసా బట్టచాటున బెట్టుకొని ఇంటికి వచ్చెను. మంచము మీఁద కూర్చుండి సంగీతములు తీసెను. 'రంగీ' యని పలుమాఱు లఱచెను. 'రంగీ! ఏల దుఃఖము? ఏల కన్నీరు? జగతియంతయు ఆనందము. ఆనందింపుము, సుఖింపుము, క్రీడింపుము!' అని యని మగతలో పడెను. పోయెను నరకమునకో లేక స్వర్గమునకో!

రాత్రి పదిగంటలకు కందుకావతి తలుపుమీఁద చప్పుడు, విని కందుకావతి ఊరకుండెను. నరసింహులులేచి – 'ఏల ఊర కున్నది? మతిమాఱెనా?' అనుకొని మరల కునికిపాటులు పడెను.

తలుపుమీఁద మరల మ్రోత. కందుకావతి తలుపు తీసెను. ఆచార్లు గదిలోనికి వెళ్లెను. కందుకావతియు,

ఆచార్లు 'ఇవిగో నీకు కానుకలు!' అని కొన్ని ఆభరణములను వలువలను దీసి బల్లపైఁబెట్టెను.

కందుకావతి – 'తమరు పరీక్షలో మునిమొదట జయ మందుటయే నాకు అన్ని కానుకలును. నాకేమి ఈ బహుమతులేమి? కన్నవారును విన్న వారును నవ్వరా?' అనెను.

'నీవు వీని నిపుడు ధరింపవలెను.'

'అటు లనవలదు. నాకొక ప్రతిజ్ఞ కలదు. అది చెల్లువఱకు తాల్పను. కానిచో మీ దయచే లోఁగడనే బంగారు పిచ్చుకను గానా?'

'ఏ మాప్రతిజ్ఞ?'

చెప్పెను.

'పోనీ తీసి దాఁచికొనుము.'

'మా యిల్లు మీరెఱుఁగనిది కాదు. పొరుగింట దాఁచి రానా?'

'మంచిది'

కందుకావతి పోయి తిరునాంచారమ్మను లేపెను. 'మీ అబ్బాయికి సంబంధము కుదిరెనా?' అని అడిగెను. 'కుదిరె' నను ప్రత్యుత్తరము విని – 'తమ కొడుకు పిల్లకు నగలు చేయించెను; మీ కిమ్మని నాచే పంపెను' అని యిచ్చెను. తీసికొని తిరునాంచారమ్మ తలుపులు మూసికొనెను.

ఆచార్లు ఆనందముతో శయ్య సవరించుకొని పడుకొని దిగి మరల సవరించుకొని పడుకొనెను. తలయెత్తి దిండ్లుసరిగా పెట్టుకొనెను. లేచి మరల దిండ్లను సరిచేసికొని శయనించెను.

కందుకావతి తలుపులు మూసెను. ఆచార్లది దొంగ నిద్రకాదు. ఊరకయే కనులు మూసికొనెను.

'అపుడే నిదురయా?'

'ఈ రేయి యంతయు లేదు నిదుర.'

ఈ మాట విని నరసింహులు లేచి కూర్చుండెను. అతనికిని లేదు నిదుర.

సుఖపారవశ్యముచే కొందఱకు నిదుర రాదు. దుఃఖపారవశ్యముచే కొందఱకు రాదు, కర్మకు సుఖదుఃఖములే కందుకఖేల.

లోపల పరిహాసములు పాటలు; బయట బందుబూతులు రోదనములు. లోపల వలపు పలుకులు వాటపు ముద్దులు; బయట తలయూఁపులు దంతనిష్పీడనములు. లోపల పరిమళ నిశ్వాసములు ప్రేమశపథములు; బయట వేఁడి యూర్పులు కోపశపథములు. లోపలను బయటను కాలజ్ఞానము లేదు.

కొక్కొరోకో. నరసింహులు త్రుళ్లిపడి బ్రాందిసీసా యెత్తి గడగడ తాగెను. కఱ్ఱ తీసి కొని గదిగుమ్మము కాచెను.

కొంతవడికి తలుపులు విడివడెను. చెట్టాపట్టాలు పట్టుకొని ఇరువురును వచ్చిరి. ఆచార్లతలపై మృత్యుదండమువలె నరసింహుల దండము పడెను. కందుకావతి ఆచార్ల తలవంచి తనతల అడ్డుపెట్టెను. తల పక్కున పగిలెను. మరల ఎత్తినకఱ్ఱ వెంట రక్తము కాఱి నరసింహుల తల తడిసెను. కందుకావతి మరల ఆచార్ల తలమీఁదఁ బడనున్న కఱ్ఱను లాగుకొనెను.

ఆచార్లు తెల్లబోయెను. నరసింహుల నొకత్రోపు త్రోసెను. అతఁడు గోడపైఁ బడెను. ఆచార్లు గొంతుక పిసుకఁబోయెను.

కందుకావతి – 'చంపకుము.'

'ఛీ చంపెదను.'

'చంపకుము. ఇది ఆజ్ఞ'

'నీ యాజ్ఞ యేమి? చంపెదను.'

'చంపఁదలచిన నేను చంపలేక పోతినా? చంపకుము. చంపితివా?'

'ఏమి చంపిన? నీవు చూచుచుండఁగా చంపిన? ఏమి చేయుదువు?'

'ఛీ చంపకు! నాకు స్మృతి పోవుచున్నది. లేకున్న నిన్ను నెట్టివైచియుందును.'

ఆచార్లు నరసింహులను మరల త్రోసెను. అతఁడొక గోడపై బడెను. మరల త్రోసెను. కందుకావతి కూలఁబడి వారించెను. వారించిన కొలఁది త్రోసెను. అతఁడు మంచముపైఁబడెను. తల మంచపు కోడుమీఁద. ఆచార్లు రెండుచేతులెత్తి కొట్టెను. రక్తము చూచి వదలెను.

కందుకావతి 'నీవిచట ఒకనిమిషమేని ఉండవలదు పొమ్ము పొ'మ్మనెను. ఆచార్లు 'వెళ్లె' ననెను.

'ఇఁక నా మొగము చూడఁజాలవు.'

ఆలోచించి ఆచార్లు వెళ్లిపోయెను.

క్రమక్రమముగా కందుకావతి ఎఱుక బాసెను. రెండుతలలనుండి రక్తము మాత్రము జాగరిల్లెను.

వారును వీరును పోగయిరి. శాంతిని భంగింప పోలీసులు వచ్చిరి. ఆసుపత్రి డాక్టరు. అతనితో నరసింహులకు ప్రకృతము పని లేకపోయెను. కందుకావతికి క్రమముగా తెలివి కలిగెను. పోలీసుల ఆర్భాటము హెచ్చెను. కందుకావతి అచట వారి కేమి చెప్పను తిరస్కరించెను.

పోలీసు కేసు. నరసింహులు తప్పతాగివచ్చి తనను కర్రతో మోఁదె ననియు, తాను త్రోయఁగా మంచపుకోటికి వానితల కొట్టుకొనె ననియు, పిదప స్మృతితప్పి పడిపోతిననియు కందుకావతి చెప్పెను. ప్లీడరు ఆచార్లమాట తేఁగా 'స్త్రీల మర్యాద కోర్టువారు కాఁపాడ వలె'ననెను.

పోలీసువారు ఆచార్లవద్ద పదివేలుమాత్రము వదిలించిరి.

ప్రమాదవశమున ఈనేరము జరిగె ననియు, తన ప్రాణ రక్షణకు కందుకావతి త్రోసె ననియు, 'దాని తల ఆనుషంగికముగా కోటికి కొట్టుకొనె ననియు' దానిని పోస్టుమార్టమ్ నిర్ధారించెననియు, శిక్ష తగ్గించి రంగనాయికకు మూడేండ్ల ఆరునెలల విడి ఖైదు కోర్టువారు విధించిరి.

6

కందుకావతికి కోర్టు శిక్ష విధించెను. సంఘము ఆచార్లను వెలివేసెను.

న్యాయదండమునకు లోకుల అనుకంప కలదు. దండితున కొకవిధముగా మనశ్శాంతియు కలదు.

వెలి, సంఘము విధించిన దండము. వెలియను ఉచ్చును ఎవరును జాఱందీయరు; పైగా బిగింతురు. అది మశూచి మచ్చ.

కందుకావతి ఆచార్లకు బదులు తాను శిక్ష పడెను. నీరవముగా భరించెను. ఆచార్లు తన దోషమునకు తాను వెలిపడెను. అది అతనికి హృద్రోగము. అతఁడు సంఘము మీఁద పండ్లు పటపట గొఱికెను. అందఱకు సంబంధించిన పిల్లను జేసికొని సంఘమును పాదాక్రాంతము చేసికొన నూహించెను.

చెఱసాలలో కందుకావతికి అందఱును చుట్టములే. జైలుసూపర్నెంటు కందుకావతిని నూలుపనిమీఁద మేస్త్రీగా నియమించెను. కందుకావతి యనిన అందఱకు అతి మర్యాద.

ఆచార్లయింటకి ఎవరును రారు. అతనిని ఎవరును భోజనమునకు పిలువరు. టెన్నిసుకోర్టుకూడ అతనికి సున్నా. అతఁడు అందఱను ద్వేషించెను. తన వాచాలత నుపయోగించి ఒకజట్టు లేవఁదీయుట కిది కలకత్తా కాదు. చేయఁదగిన దేదియు లేదు. సంఘము మీఁద కసి. దీనికి పునాది కందుకావతి.

ఈ హడావడిలో కాలేజి రోజులు దాఁటిపోయెను. అతఁడింటికడనే ఉండవలసి వచ్చెను. ఇది యొక ముప్పు. పదివేలు అప్పు. చేతిలో తగినంత ద్రవ్యములేదు. వెలి ఖాయపడియుండుచో దేవాదాయము కూడ రాదు. ఇది యొకసంకటము.

'నగలు చేయించి కందుకావతి కిచ్చితిని. అవియే యుండుచో ఒకదెబ్బన పెండ్లి కాకుండునా?' అని ఆచార్లు చింతించుచుండెను.

తల్లి – 'ఏమినాయనా! పిల్లను విచారించి రానా? అనెను. 'ఏమిపెట్టి విచారింతువు?' అని కొడుకనగా పెట్టెలో నుండి నగల మూట తెచ్చి 'ఇదిగో! ఆనాఁడు నీవు పెండ్లి కూఁతునకుఁగాను చేయించి నా కిమ్మని ఎవరిచేతనో పంపిన నగలమూట! ఈ నగలు పెట్టి విచారింతు'నని తల్లియనెను.

ఆచార్లు నగలు చూచెను. 'అమ్మా! నీకిచ్చిన దెవరు?'

'ఎవరో చీఁకటిలో; నీవు కాదు నాయనా పంపినది?'

ఆచార్లు నిర్విణ్ణుఁడు. మాటలేదు; పలుకులేదు. తెలిసిన మూర్ఛ.

'నీవు కాదా? పంపినది?'

'ఔను.'

'ఇంకేమి.'

తిరునాంచారమ్మ ఆ నగలతో నంబూరు తిరుమలమ్మ కడకు వెళ్లెను.

తిరుమలమ్మకు ఆ నగయునత్రయు పాముమీఁదిరత్నము. అయినను బంగారము. కాని సంఘములో వెలి. అయినను వరుఁడు అదృష్టలభ్యుఁడు. కాని లోకనింద. అయిన నేమి? పిల్లకు స్వర్గసుఖము.

తుదకు తిరుమలమ్మ యిటు లనెను. ఈనగలు ఇపుడు వలదు. పెండ్లికాలమున పెట్టవచ్చును. పెద్దలను కనుఁగొని అంగీకారమును కొలఁదిరోజులలో తెలిపెదను.

తిరునాంచారమ్మ ఆ నగలను మరల చింతవలె మూటకట్టుకొనెను. సంగతులన్నిటిని కుమారునికి తెలిపెను.

నరసింహుల చావు అతనిని బాధింపలేదు. తనకు బదులుగా కందుకావతి గాయము చెందుట బాధింపలేదు. తనను తప్పించి కందుకావతి చెఱఁబడుట బాధింపలేదు. వెలి అతనిని బాధించెను. కందుకావతి నగలను తన తల్లికిచ్చుట బాధించెను. తిరుమలమ్మ నగలను తిప్పి పంపుట అతనిని బాధించెను. దీనికి కారణము కందుకావతియే.

దినములు గతించెను; మాసములు గతించెను. తిరుమలమ్మకూఁతు పెండ్లి అయిపోయెను. అయినట్లు కొన్నాళ్లకు నంబూరినుండి వచ్చిన కాపొకఁడు చెప్పెను.

ఆచార్ల కిపుడు కందుకావతియందము వికారమాయెను. దాని మాటలు మాయమాటలు; చేఁతలు కత్తికోఁతలు. లోఁగడ కొన్ని విషయములలో తనను రక్షించుట ఎపుడో తనను భక్షించుటకే. నగ లిడుట తన్నీసడించుటకుఁగాక వేఱేమి?

అతని కుపశాంతి లేకపోయెను. కేవల మందులకే కాలేజిలోఁ జేరెను.

7

తిరునాంచారమ్మ ఒకనాఁడు పక్కలోది పక్కలో ప్రాణములు విడిచెను. అతిమ్రగ్గిన పండు ఆర్భాటము లేకయే రాలును.

రాయి కలకత్తానుండి వచ్చెను. ఏకర్మయు చేయలేదు. భద్రాద్రిరాముని సేవింపలేదు. పరీక్ష ఓడెనో గెలిచెనో తెలిసికొన పూచీ అతనికున్నటులు కానిపింపలేదు. కాని లోకులకు లేకపోలేదు.

అతఁడు తప్పినటులు టెన్నిసు-సహచరులకు తెలిసెను. ఒకపత్రిక, అతని సంఖ్య లేనిచోట నల్లగీటుతో గోడమీఁద నుండి వసారాలో పడుకొనిన ఆచార్లమీఁదపడెను. అతఁడులికిపడి లేచి చూచెను. వాకిటికి పరువిడి తలుపులు తెఱచి దారి కటూ ఇటూ చూచెను; శూన్యము.

తలుపులు మూసి తిరిగి వచ్చి కాగితమును, నల్లగీటును చూచెను. తననెంబరు లేదు. ఒక్కనిట్టూర్పు పుచ్చెను. ఆ నిట్టూర్పుతో కాగితము అరుఁగుకిందికి పోయెను.

పరీక్షపోయినందులకు అతఁడు మరియొక నిట్టూర్పు విడువలేదు.

అతఁడూరక ఆకాశమును జూచుచు బరుండెను. ఒక మబ్బు వచ్చుచుండెను; ఒకమబ్బు పోవుచుండెను. కానిపించుచున్న నక్షత్రములు మఱునిముసమున కానిపించుటలేదు. చంద్రుడంతవాడుకూడ మబ్బుచే మాయమగుచుండెను. తెల్లనిచోట నలుపు;నల్లనిచోట తెలుపు. అతనిమదిలో ఏపరివర్తనమును లేదు.

అతనికి ఒకమేఘము రాటమువలె కనఁబడెను. అదియే మగ్గముగా మాఱెను. అదియే కందుకావతి యాయెను. మబ్బు విఱిగెను.

టెన్నిసు-బంతి పోవుటయు, తాను రంగనాయిక యింటికి వెళ్లుటయు, అది బంతి దాఁచుటయు, తాను తీయుటయు, అది వెనుక వెనుకకొదుగుటయు, తాను ముద్దిడుటయు స్మృతికి వచ్చెను. 'ఆహా! కందుకావతీ' యని తలఁచుకొనెను.

పిదప, తాను నగలు కాను కిచ్చుటయు, అది తిరుగఁ గొట్టుటయు, నరసింహులు తనను జంపవచ్చుటయు, వాని చావును, తనకు పదివేలు వదలుటయు, వెలియు, తాను పెండ్లాడ యత్నించుటయు, దరిద్రపు తిరుమలమ్మ పిల్ల నీకుండుటయు స్మృతికి దగిలెను. ఇటులు చింతాసముద్రములో అతఁడూఁపిరియాడక కొట్టుకొనుచుండెను.

కవాటముపై అంగుళిధ్వని. ఆచార్లు చకితుఁడాయెను. 'ఇపుడు తనయింటికి మృత్యువు తక్క మరి యెవరు రారే! వెన్నెల యైనను నడిరేయి. టెన్నిసు వారేమో? ఐనను - ఎవరు?'

మరల అంగుళిధ్వని.

ఆచార్లు తలపు తీసెను. తెలతెలఁబోయి వెనుక వెనుకకుఁ బోయెను. లోలోపలఁ 'అపుడే ఏల వదలిరి?' అనుకొనెను.

కందుకావతి లోనికి వచ్చి తలుపులు మూసెను.

'నీవు లోనికిరాఁగూడదు. తలుపులు మూయకు, బయటికి పొమ్ము.'

'వెళ్లుటకే వచ్చితిని. తలుపులు నాకొఱకు మూయలేదు, నీకొఱకు.'

ఆచార్లు రిచ్చివడి అరుఁగుపై కూర్చుండెను. కందుకావతి సమీపించి 'ఓయీ! నీవు నేఁడు పరుండవలయును. పరుండఁగా నిన్ను నేను చూడవలయును' అనెను.

'చాల సారులు చూచితివి.'

'మరుల నేఁడు చూడవలయును.'

ఆచార్లు – 'చూడుము' అని పరుండెను.

రంగనాయిక పదతలములకడకు వచ్చి – 'ఇదిగో నీ బంతి! ఇఁక నీ బంతితో ఆడుకొనుము.'

'పడవేయుము!'

రంగనాయిక బంతిని మెల్లగా పక్కలో పడవైచి పాదములు ముట్టి వెళ్లిపోయెను. ఆచార్లు వెనువెంటనే వచ్చి తలుపులు మూసికొనెను. రంగనాయిక చప్పుడు కాకుండ బయట గొళ్లెముపెట్టి వెళ్లిపోయెను. ఆచార్లు పడుకొని ఆకాశము చూచుచు – 'ఇపుడిది యేమి చేయును?' అని యాలోచించెను. గబగబ తలుపులు తెఱవఁజూచెను. రాలేదు. గోడ దుమికి కందుకావతి యింటికి వెళ్లెను. తలుపునకు బయట గొండ్లెము. లోపలికేఁగెను. శిథిల గృహమున శూన్యదేవత రాణివాసముండెను.

ఇంటిప్రక్క నున్న కాలువయెక్కి – 'ఎవ రా మునగానాం తేలానామ్?' అనెను.

అతఁడు నీటిలో దిగి కేవలభారమైన కేశభారమును ఒడ్డు నకుఁ జేర్చెను. లావణ్య ప్రవాహము ప్రవాహమునఁ గొట్టుకొనిపోయెను.

రంగనాథుఁడు కొంచెముసేపు చూచి చూచి కేశభారమును కత్తిరించి తీసికొనెను. భారహీనమైన ఆ పదార్థమును నడికాలువలోనికి త్రోసివైచెను. ఆశరీరము నదిలో కొట్టుకొనిపోయెను.

అతఁడు కట్టపై కొంత దవ్వరిగి యరిగి – 'నాకు అపుడా వెలి? లేక యిపుడా?' అనుకొని కుప్పునఁ గూలఁబడెను.

• *భారతి – ఏప్రెల్ – 1928* •